

AYAZ İSHAKİ'NİN “GÜVEY” ADLI HİKÂYESİNDE DÜĞÜN GELENEKLERİ Wedding Tradition in story “Groom” By Ayaz İshaki

Çulpan ZARİPOVA ÇETİN*
Hayati YILMAZ**

Özet: Tatar yazarları, düğün geleneklerini güzel bir şekilde eskiden olduğu gibi günümüzde de edebi eserlerinde yansıtmaya devam etmektedirler. XX. yüzyıl başında yaşayan ve milletsever bir şahıs, ileri görüşlü gazeteci ve usta bir yazar olan Ayaz İshaki'nin eserleri de düğün geleneklerini yansıtmaya açısından çok önemlidir. Örneğin Güvey adlı hikâye, hem Tatarların düğün geleneklerini yansıtmaya hem de bu olayları alaycı ve abartılı bir şekilde tasvir etmesi açısından dikkat çekmektedir. Ayaz İshaki, bu hikâyede düğün geleneklerini ustaca tasvir ederek, aynı anda onların yerine getirilmediği veya değiştirildiği zaman nasıl sonuçlar doğuracağını mizahi bir şekilde anlatmak istemiştir.

Anhtar sözcükler: Tatar, Ayaz İshaki, Güvey, düğün, gelenek görenek.

Abstract: Tatar authors keep showing wedding traditions in their literary works nowadays, like they did in past. Ayaz ishaki who lived in early years of XX.Century, was far-sighted person and skilled author, and his works are also very important in showing wedding traditions.His story "Güvey" attracted attention by showing Tatar's wedding traditions and describing them in ironic and exaggerated way.In this story Ayaz İshaki describes wedding traditions and also points out results when these traditions are not completely done or changed, in humorous way.

Keywords: Tatar, Ayaz İshaki, groom, wedding, tradition custom.

Aile içi gelenekler, bir halkın yaşayışında önemli bir yer tutar. Çünkü geleneklerin aracılığı ile yüzyıllardan beri gelişmiş ve sistemleşmiş aile bireylerinin kendi aralarında ve çevrelerinde olan olaylar ile ilişkileri kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Diğer Türk boylarında olduğu gibi, Tatarlarda da her açıdan son derece zengin olan törenler, aile ile ilgili törenlerdir diyebiliriz. Özellikle de düğün gelenekleri bir insanın hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır.

* Yrd. Doç. Dr.-, Muğla Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

** Yrd. Doç. Dr.-, Muğla Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

Düğün, bir halkın hayat tarzını, dünya görüşünü, aile ve nikâh münasebetlerini anlamaya yardım eden önemli törenlerden biridir. Kökleri eski çağlara kadar dayanan düğün gelenekleri, insan hayatında önemli yere sahip olması yanında insanlık tarihinde olan bütün inançların ve dinlerin izlerini taşımakta ve günümüze yazılı ve sözlü edebiyat ürünleri aracılığı ile ulaşmış olan, geleneklerden biridir.

Tatar yazarları, düğün geleneklerini güzel bir şekilde eskiden olduğu gibi günümüzde de edebi eserlerinde yansıtmaya devam etmektedirler. XX. yüzyıl başında Necip Dumavi'nin *Tuy Töşä* (Düğün Var), Abdullah Tukay'ın *İşek Bavı* (Kapı Mandalı) şiirlerinde, Kerim Tinçurin'in *Zänğär Şäl* (Mavi Şal), Mirhaydar Feyzi'nin *Galiyabanu* adlı piyeslerinde, Alimcan İbrahimov'un *Tatar Hatını Nilär Kürmi* (Tatar Kadını Neler Görmez), Mahmut Galev'in *Bolğançık Yıllar* (Karmaşık Yıllar) adlı eserlerinde ve XX yüzyılın en ünlü Tatar yazarlarından Emirhan Yeniki'nin *Kömeş Koñğırav* (Pirinç Zil), *Saz Çäçäge* (Sazlık Çiçeği), *Soñğı Kitap* (Son Kitap) adlı hikâyelerinde, Fatih Husni'nin *Yözek Kaşı* (Yüzük Taşı) ve Afzal Şamov'un *Kız Kaçıru* (Kız Kaçırma) adlı eserlerinde biz Tatar düğün geleneklerinin bütün safhalarını ayrıntılarıyla görebiliriz. XX. yüzyıl başında yaşayan ve milletsever bir şahıs, ileri görüşlü gazeteci ve usta bir yazar olan Ayaz İshaki'nin eserleri de düğün geleneklerini yansıtmaya açısından çok önemlidir. Özellikle onun *Kiyav* (Güvey), *Aldım-Birdem* (Aldım Verdim), *Ostazbikä* (Ustazbike), *Sönnetçe Babay* (Sünnetçi Dede) gibi eserlerinde düğün geleneklerini görmek mümkündür. Bu hikâyeler içerisinde, bu gelenekleri yansıtmaya açısından en güzel hikâye de Güvey'dir.

Ayaz İshaki'nin 1910 yılında yazdığı Güvey adlı uzun hikâyesi, yazarın Çar rejiminin gönderdiği sürgün yerinden Finlandiya'ya kaçarak oradan da İstanbul'a geldikten sonra yazdığı eserlerinden biridir. Güvey adlı hikâye, hem Tatarların düğün geleneklerini yansıtmaya hem de bu olayları alaycı ve abartılı bir şekilde tasvir etmesi açısından dikkat çekmektedir.

Eserin özeti kısaca şöyledir: Köyde durumu iyi olan Sadık Ağa'nın kızı Sacide'ye genç bir molla tarafından görücüler gelir. Bu durum, kızın ailesi için büyük bir gurur ve sevinç kaynağı olur. Köyün gelenek ve göreneklerini küçümseyen ve bundan sonraki hayatlarını mollalara göre şekillendirmeye çalışan kız babası Sadık Ağa ile kız annesi Merfuga Abıstay, molla damadın kızlarına değil de paralarına düşkün olduğu gerçeğini kabullenmezler ve ellerinde ne var ne yok mollalara uygun bir hayat tarzı yaşama yolunda harcarlar. Kızlarını evlendirme aşamasında düğünde yapılması gereken âdetleri yerine getirirken de abartarak güvey tarafının yapması gereken şeyleri de kendileri üstlenirler. İshaki, bu hikâyesiyle evladını kendilerine eşit olmayan, o dönem daha üst bir

tabakadan olan biriyle evlendirmede ne gibi sonuçlar çıkabileceğini göstermek istemiştir.

Bu hikâyede düğünün bütün safhalarıyla ilgili örnekler bulabilmekteyiz. Bildiğimiz gibi düğün birkaç safhadan oluşur.

1. Düğünün ön hazırlıkları (genelde toplumun önde gelen saygın kişileri bu hazırlıkları yaparlar) yani düğün öncesi gelenekler (kız isteme, söz kesme ve nişan).

2. Düğün (kız ve erkek tarafından yapılan törenler ve bunların etrafında oluşan çeşitli inançlar).

3. Düğün sonrası gelenekler (gelin getirme, duvak açma, dünür yemeği, erkek tarafının kız tarafında ağırlanması).

Güvey Hikâyesinde Geçen Düğün Öncesi Gelenekler: Türk toplumlarında kız çocuğu büyüüp serpilmeye başlayınca annesi ve babası onu evlendirmeyi düşünmeye başlarlar. Hikâyede de Sacide'nin annesi kızının istikbalini düşünerek şöyle der: "Belli de olmaz, Sacide'nin de yaşı geldi. Kısmet olursa yakında evlendiririz."¹ Bu durum ne kadar üzücü olsa da ebeveynler aslında bunun kaçınılmaz bir olay olduğunu bilirler: "Allah hayırlı etsin. El için büyütülen kızın gitmeyi kalacak hali yok, dedi Merfuga Abıstay."² Fakat her şeyden önce kız istemeye gelenlerin bu aile için uygun olup olmadığı araştırılır. Aileler kız çocuklarını her zaman durumu iyi olan ve toplumda saygı gören biri ile evlendirmek isterler. Eskiden Tatar köylerinde böyle bir aday, genelde molla veya müezzin olurdu: "On sekiz yaşına kadar koruyup kolladıkları kızını ona çok zavallı gördü. Merfuga Abıstay'ın gözleri yaşardı fakat onu müezzine isteyecekleri aklına gelince sevindi."³ Bu eserde, Sacide'nin annesi ve babası kızlarının bir müezzine istenilmesinden büyük bir gurur duyarlar. Çünkü müezzinden doğan torunlarının da geleceklerinin garantilemiş olduklarını düşünürler: "İşte Allahü-teâlâ bahtını açık ederse müezzin hanımı olur, el içinde saygı görür. Allahü-teâlâ sağlık sıhhat verirse, çoluk çocuğa karışır. Oğlu medresede okur. Bu devirde sadece imam oğlunu değil, müezzin oğlunu da imam yapıyorlar. Annesine babasına dua eder."⁴

Tatar Türklerinde XX. yüzyıl başına kadar görücü usulü evlilikler yapılmaktaydı. Günümüzde bu tür evlenme tamamen ortadan kalkmış durumdadır. Kız istemeye genelde köyün en saygıdeğer, ağzı söz yapan ağası veya ninesini gönderirlermiş ve o günü, daha uğurlu sayılan Cuma

¹ Güvey / Ayaz İshaki. Hikayeler (Seçmeler). Çev. Ç. Zaripova Çetin, H. Yılmaz. Muğla, 2009, s. 138.

² A.g.e., s. 139.

³ A.g.e., s. 141.

⁴ A.g.e., sa. 141.

veya Çarşamba gününe denk getirmeye çalışırlarmış. Ayrıca görücüler, kızı isteyen tarafın akrabası da olabilişmiş.⁵ Yukarıda bahsettiğimiz eserde kızı istemeye gelecek olan görücüler, kızın babasına önceden haber gönderiyorlar: “Sadık Ağa, ben de içimden seninle konuşmayı geçiriyordum. Genç müezzinin dayısından başka kimsesi yok. Ben veya benim hanım Cuma namazından sonra size çay içmeye gelirse, ‘davetsiz misafir nereden geldi diye şaşırmanın’ dedi.”⁶ Burada önemli olan bir husus daha var: Görücü, köydeki bütün aileleri çok iyi tanyanlardan biri olur ve aileleri evliliklerde maddi durumlarına göre de bir araya getirmeye çalışırlarmış.⁷ Eserin gidişinden de gördüğümüz gibi, Sadık Ağa ile Merfuga Abıstay, maddi güçlerinin yetip yetmeyeceğini bile düşünmeden kızlarının müezzin karısı olmasını istiyorlar. Sonuçta, Molla güvey için en güzelini yapalım derken maddi durumları gittikçe zayıflıyor ve güveye harcayacak paraları tükenince güvey, artık çoluk çocuğa karışan kızlarını boşayıp babasının evine gönderiyor. Bu eserde Molla güveyin onlara denk biri olmadığını anlayarak annesini ve babasını uyarmaya çalışan tek insan, oğulları Galev idi: “Biz köylüyüz, bizim güveyimiz de bizim gibi köylü olur. Bize yaraşan ev, bize yaraşan yemek, bize yaraşan hamam ona da yaraşır. İt koşuyor diye bit de mi koşacak! Bizim için mollaların peşinden gitmek henüz erken!”⁸ Ama her şeye rağmen annesi ve babası bu düğünün olması için ellerinden geleni yapacakları hususunda karar alır ve görücülerin gelmesini beklemeye başlarlar.

Kız istemeye gelen görücüler, bütün Türk toplumlarında olduğu gibi Tatar Türklerinde de özel saygı görürler. Kız istemeye geleceklerini öğrenen Merfuga Abıstay, görücülerini kabul etme hazırlıklarına başlar. Burada ilginç olan bir detay daha vardır: Kız veren eve düşen sorumluluk, kız alan eve düşen sorumluluktan daha ağırdır: “Evet, düğünler hep aynı olur. Ama kız alırken göğsünü gererek dünür oluyorsun, evin başköşesine oturuyorsun. Dünürlerin yemeklerini çok güzel olmuş diyerek övüyorsun, beğenmediğini de rahatça belli ediyorsun. Kız verirken ise, sen ayakta duruyorsun, evin başköşesinde başkaları...”⁹ Bu saatten sonra artık misafirleri ağırlamak için evi düzenleme, sofraya hazırlık, dünürlere ve güveye hediye edilecek çeyiz hazırlığı başlar: “Merfuga Abıstay, çeyiz çeşitlerini, fiyatlarını, çeyizin ne

⁵ Busıgın Y.P., Şarifullina F.L. Traditsionnaya Svadba Kasimovskih Tatar Kontsa XIX-Naçala XX veka./Semeynaya Obryadnost Narodov Srednego Povoljya. (İstoriiko-Etnografiçeskiye Oçerki) İzdatelstvo Kazanskogo Universiteta, 1990, s. 29.

⁶ Güvey/ A.İshakiy., a.g.e., a.g.e., s. 138.

⁷ Ç. Zaripova Çetin. Tatar Türklerinin Gelenek ve Görenekleri. Ankara, Karadeniz Dergisi Yayınları N-1, 2009, s. 86-87.

⁸ Güvey/ A.İshakiy., a.g.e., s. 143.

⁹ A.g.e., s. 139.

renklerde olacağını düşünerek kilere indi. Orada kaymakları, tereyağını, tuzlanmış et ve tuzlanmış kazları gözden geçirdi... Düğünün nerede yapılacağını düşünmeye başladı. ‘Sekiye evden çıkarırsak, başköşeye mollalar, kapı önüne il ihtiyarları, onların yanında ise dünürler oturur. Diğer misafirler için sofrayı kilere hazırlarız!’¹⁰ Burada tasvir edilen sadece bir düğün hazırlığı değil, Tatar Türklerinin köyde misafirlere düğün sofrasında sosyal statülerine göre yer ayırma, ev döşeme ve mutfak kültürü ile ilgili bilgiler de verilmektedir: “Nikâh günü iki teke keseriz, erkeklerin sofrasına biraz tuzlu et de konulabilir. Et yetmezse kadınların sofrasına birer tavuk dolması da veririz... Molla güvey belki kuyruk yağı sevmiyordur, onlara kuymak¹¹ ve sumsayı¹² tereyağında pişiririz. Bu yıl yoğurt ve süt bol Elhamdülillah! Mollalardaki gibi kurutulmuş çökelek yapabilesek iyi olurdu.”¹³ Burada hayvancılık ile uğraşan bir toplum olarak bilinen bütün Türkler için ortak olan daha çok et ve süt ürünleri ağırlıklı sofradan bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra bütün Türk boylarından ancak Tatar Türklerinin düğün sofrasına özgü bir tatlı da vardır ki bu da düğün sofrasına mutlaka konulması gereken çekçek¹⁴ adında bir tatlıdır: “Sadece şerbet ve katlama ile olmaz, çekçek de gerekecek! Çekçek güvey için ayrı, düğün sofrası için ayrı, kız ile güvey için ayrı hazırlanacak. Düğün sofrası için dediğin altmış yumurtadan, güvey için dediğin kırk-elli yumurtadan az olmayacak, çünkü çekçek yemeye güvey arkadaşlarını da getirebilir. Kız tarafı için hazırlanan çekçeke de otuz yumurta!”¹⁵

Kızlarını istemeye geleceklerini öğrenir öğrenmez anne ve baba şimdiden çeyizi hazırlama telaşına düşerler: “Kaynanası var, diyorlar. Molla müezzin olduklarından ona kaşmir elbise satın almalıyız. Daha dünürlerin akrabaları filan vardır. Onlara hiç olmazsa saten gömlek, ipek başörtüleri almamız gerekecek. Baş dünüre de sadece namazlık az olur. Dünürün kayınvalidesine de güveyin annesi ile aynısından almamız gerekecek”¹⁶

Yukarıda belirttiğimiz gibi Tatar Türklerinde kız istemeye gelen görücüler (yavçılar) özel saygı görürler. Evinde evlenme çağına gelen kızı olan her anne ve babanın hayali, yavçıyı kendi evinde görmektir. Hikâyede bu durumu teyit eden cümleye de rastlamaktayız: “Bu misafirlerin sıradan bir misafir değil de kızlarına dünürü olarak gelmesi, Sadık Ağa ile Merfuga

¹⁰ A.g.e, s. 140.

¹¹ Kuymak: Mayalı hamurdan yapılan krep.

¹² Sumsa: Kızgın yağda pişirilen Tatarlara özgü bir çeşit hamur yemeği.

¹³ A.g.e., s. 139-140.

¹⁴ Çekçek: Hamuru parçalara ayırarak yuvarlak bir şekil verilip hazırlanan, sonra yağda kızartılarak bir tabağa konup üzerine bal dökülerek yapılan bir çeşit Tatar tatlısı.

¹⁵ A.g.e., s. 139.

¹⁶ A.g.e., s. 139.

Abıstay'ın göğüslerini kabarttı. Ne yapacaklarını bilemediler.”¹⁷ Görücülere gösterilen saygı, onları oturtmak için ayrılan özel yerden, sofraya konulan yiyeceklerin kalitesinden ve görücülere özel hazırlanan hamamdan başlar: “Merfuga Abıstay da geniş suratlı, küçük gözlü misafir hanımı molla hanımlarından üstün tutarak evin başköşesine oturttu. Yemeklerin hepsi de buğday unundan yapıldı. Akşama doğru beliş¹⁸ de yetişti. Akşam namazından çıkınca gelin yeni hamamı hazırladı.”¹⁹

Fakat kız istemeye gelen görücülere kız evi hemen “evet” cevabını vermez. Burada bütün Türk topluluklarına özgü olan “kız evi, naz evi” gibi atasözünü hatırlamak yerinde olur. Merfuga Abıstay ile Sadık Ağa, kızlarını vermeye çok istekli olmalarına rağmen geleneğe uygun bir şekilde görücülere “Düşünüp taşınalım, size pazar günü haber veririz.”²⁰ derler. Kendileri ise artık pazar günü verecekleri cevabın olumlu olduğunu bildikleri için aynı gün düğün hazırlıklarına da başlarlar.

Artık bundan sonra kız evi çeyiz, akrabalar için düğün hediyeleri, düğün sofrası için çeşitli yemek ve tatlılar hazırlama telaşına girerler. Erkek tarafı da bu arada başlık parasını hazırlarlar: “Şerefi Ağa, cuma günü başlık parası vermek için geldi. Yine sofra hazırlandı, aile meclisi toplandı... Başlık parası iki yüz lira olarak belirlendi.”²¹ Sıra söz kesmeye gelir. Burada erkek tarafından başlık parasını vermek için yine kutsal sayılan cuma günü gelinmesinden bahsedilmektedir. Tabi eserde “molla müezzın para alıp vermeyi sevmiyor” bahanesi ile erkek tarafı başlık parası vermez, onun şimdilik kızın babası tarafından alınmış gibi göstermelerini isterler. Ama hikâyede gelenekler bazen değişik bir şekilde yerine getirilse de onların sırası aynı kalır. Başlık parası verilmiş gibi kabul edildikten sonra kız evi, güvey tarafına hem giyeceklerden hem yiyeceklerden oluşan hediyeler gönderir: “Molla güveye iki çift gömlek, pantolon, çorap, entarilik kumaş; güveyin kız kardeşine entari; Molla güveye bir tavuk dolması, bir kadak (409 gramlık ağırlık ölçüsü) çay, birçok sumsa; kaynanaya birkaç büyük ekmek, iyi pişmiş beliş ve pişmiş et verildi.”²²

Artık söz kesildikten sonra düğün hazırlıkları başlar. Aynı anda çeyiz hazırlıkları da hızlı bir şekilde devam eder: “Düğün yaklaştı. Galev, harmandan çıkan buğdayları iki atla pazara götürüp sattı. Gelinin kız arkadaşları, güveye pantolonlar, geline elbiseler dikmekten boş zaman

¹⁷ A.g.e., s. 144.

¹⁸ Beliş: Tepsiye yayılmış hamurun arasına patates, soğan ve et konularak yapılan bir çeşit börek.

¹⁹ A.g.e., s. 144.

²⁰ A.g.e., s. 145.

²¹ A.g.e., s. 146.

²² A.g.e., s. 146.

bulamadılar. Merfuga Abıstay sabahtan akşama kadar düğün yemekleri hazırladı.”²³ Hikâyede düğün yemeklerinin abartılı bir şekilde hazırlandığını ve Tatar Türklerinin yaşadığı coğrafyaya uygun olan yiyeceklerin yanı sıra nadir bulunan ve çok pahalı olan portakal, limon gibi meyve ve kuruyemiş çeşitlerinin de düğün sofralarına getirildiğini görüyoruz. Düğün hediyelerinin ise Türkler için ortak olan mendil, başörtüsü, yazma, entari, göğüslük ve havlu gibi eşyalardan oluştuğunu görmekteyiz. Tabii bu hediyelerin hikâyede güvey evine yakışır şekilde en kaliteli ipek ve kaşmir gibi kumaşlardan yapılmış, gösterişli, püskülü ve büyük ebatta olmaları da görülmektedir.²⁴ Bütün bu giyeceklerin yanına kolonya, parfüm, hamam için hoş kokulu sabun gibi özel bakım ürünleri de eklenmektedir. Tatar Türklerinde söz kestikten sonra her iki tarafın da birbirlerine hediye sunması yerine getirilmesi gereken önemli âdetlerden biridir.²⁵ Fakat, Ayaz İshaki hikâyesinde alaycı bir üslupla hediyelerin sadece kız evi tarafından hazırlanıp sunulmasını anlatmaktadır.

Hikâyede, söz kesildiği günden itibaren evin bütün düzeni bozulur ve aile bireylerinin hayatları düğüne telaşı yüzünden alt üst olur: “Ev akşama kadar doldu boşaldı. Avlunun altı üstüne geldi. O meşakkat ve düğün telaşı içinde Galev’in de sesi soluğu çıkmadı. İşin çokluğundan gelinin şikâyeti de duyulmadı. Düğün günü yaklaştı.”²⁶

Hikâyede Düğün Gelenekleri: Söz kesilip çeyiz ve hediye hazırlığı tamamlandıktan sonra düğün günü gelir. Tatar Türklerinde düğün de nikâh da kız evinde yapılır: “Köyde hatırı sayılır aileler nikâh törenine çağrıldı. Çevredeki ünlü imamlara at gönderildi. Müezzinlere şehirde bastırılan yıldızlı yazılarla yazılmış davetiyeler dağıtıldı. Yapılması gereken her şey en iyi şekilde yapıldı.”²⁷ Nikâh sonrası sadaka dağıtmak ve sofraya çekçek tatlısı çıkarmak da güzel geleneklerden biridir: “Nikâhtan sonra Sadık Ağa, şimdiki durumuna yakışır diye düğüne gelen herkese sadaka dağıttı. Nikâhtan sonra Merfuga Abıstay, mollalara uygun bir biçimde büyük bir kapta çekçek tatlısı getirerek dua ettirdi ve tatlıyı misafirlere dağıttı.”²⁸ Ayrıca eserde nikâh sofrasına konulan Tatar yemeklerinden de söz edilmektedir: “Misafirlere yemekte, buğday unundan yapılan mantı, sonra tabaklarda iki çeşit ufak beliş, belişlerden sonra mollalar için özenle pişirilen, üstüne sirke ve yaban turpu dökülerek lezzetlendirilen doğranmış

²³ A.g.e., s. 146.

²⁴ A.g.e., s. 146-147.

²⁵ R.K.Urazmanova. Sovremennyyı Obryadı Tatarskogo Naroda. Kazan, “Tatarskoye Knijnoye İzdatelstvo, 1984, s. 71-72.

²⁶ Güvey/ A.İshakiy., a.g.e., s. 146-147.

²⁷ A.g.e., s. 150.

²⁸ A.g.e., s. 152.

et, onun arkasından kayısı hoşafı, en sonunda da limonlu çay ikram edildi. Çay yanına çekçek çıkarıldı. Çekçek yenildikten sonra gelinin çeyizi birer birer getirilerek misafirlere gösterildi.” Eserde gördüğümüz gibi, nikâh sonrası Tatar Türklerine özgü olan kızın çeyizini misafirlere gösterme geleneği de yerine getirilmiştir.

Tatar düğün geleneğine göre sağdıçlar, güveyi kız evine nikâh günü getirmesi gerekiyor. Fakat hikâyede Sadık Ağa, evdeki misafirlere saygı göstererek güveyin birkaç gün sonra eve gelmesinin istiyor: “Fakat Sadık Ağa kimlere karıştığını iyi bildiği için düğünü basitleştirmek istemedi. Dünürler evdeyken güveyi getirtmedi. O, dünürler gittikten bir iki gün sonra güveyi molla usulünce çağırıldı.”²⁹ Usulüne göre güvey, kız evine akşama doğru at arabası ile gelir ve yanında da birçok hediye ve para getirmesi gerekir. Bu durum eserde şöyle tasvir edilmektedir: “İşte arabadan gelen çingirak sesleri de duyulmaya başladı. Güveyi getiren araba köye girdi. Sadık Ağa, yeni kaftan giyip kapı önüne çıktı. ...Başını alımlı gelinlik şalı ile örten gelin kapı mandalını tuttu... Şakırdarak gelen araba kapının önünde durdu. Sadık Ağanın hediye olarak verdiği kumaştan dikilmiş kaftan ve pantolonu giyen, üstüne medresedeki eski cübbesini, başına da köylerindeki genç molladan aldığı kara börkünü geçiren, Merfuga Abıstay’ın verdiği üç liraya aldığı ayakkabıyı giyen, bunların üstüne de kız evinin hediye ettiği saat zincirini cebinden güzel bir şekilde sarkıtan küçük, zayıf, ince yapılı Molla güvey indi. O eline aldığı küçük sandığı kaldırıp Sadık Ağa ile karşılıklı dua etti. ... Güvey kapı mandalını tutup bekleyen geline bir tahlilden gelen başörtüsünü hediye olarak verdi ve kapı arkasında kayboldu.”³⁰ Burada yazar güveyin kız evine gelişini tasvir ederken aynı zaman kapı mandalı (işek bavu) geleneğine de değinmiştir. Tatarlarda genelde eşikte kapı mandalını bir erkek çocuğu tutar. Ama kim tutarsa tutsun güvey bu kişiye bahşiş olarak para vermek zorundadır. Eserde ise güvey, kapı mandalı tutan yengesine para yerine bir başörtüsü hediye eder.

Güvey geldiği gün kız tarafı özenle evi temizler ve hamamı hazırlar: “Merfuga Abıstay, misafir odasını, hamamı tekrar temizletti. Bütün merdivenleri, avluları yıkattı.”³¹ Gerdek gecesi Tatar Türklerinde kız evinde olduğundan dolayı, kız ile güvey için ayrı bir oda hazırlanır. Bu odaya Ak Otağ (Ak Kelet) derler. Gerdek sonrası sabah erkenden hamam hazırlanır. Hamam (munça) geleneği, Tatar Türklerinde başlı başına farklı bir kültürdür. Gelin ile güvey, hamama gün ağarmadan girer. Hamamı genelde kızın yengesi hazırlar.³² Eserde de Merfuga Abıstay gelinini çağırıp şöyle der:

²⁹ A.g.e.,s. 152.

³⁰ A.g.e., s. 154.

³¹ A.g.e., s. 152.

³² R.K.Urazmanova., a.g.e., s. 76-77.

“Sabah erkenden hamamın hazır olsun!”³³. Gelin ile güvey hamama girdikten sonra yengeleri Ak Otağı toplamaya girer. Hem odayı toplar hem gerdek sonrası yatakları düzeltir. Güvey, bunları yapan yenge için döşek üzerine bahşiş olarak para bırakır: “Onlar hamama gittikten sonra, gelin odalarına girerek yataklarını toplamaya başladı. Döşek üzerine koyulan delikli seksen kuruş parayı aldıktan sonra döşeği düzeltmeye başladı. O arada, odaya giren Merfuga Abıstay, bir şeyler görmek ister gibi gözlerini gelinin eline dikti... Kaynanasının varlığı onun şaşkınlığını daha da artırdı. O, farkında olmadan döşek örtülerinin altında olan bezleri yere düşürdü. Merfuga Abıstay da bunu bekliyormuş gibi: ‘Elhamdülillah, Elhamdülillah! Allahü-teâlâ muhabbetlerini artırsın!’ deyip odadan çıktı.”³⁴ Ayrıca, sabah kız ile güveyin kaldığı odaya çay sofrası hazırlamak da yengeye düşen görevlerden biridir. Hamamdan dönen gelin ile güveye yine özenle hazırlanan bu çay sofrasına krep, sumsa ve peremeç gibi hamurdan yiyecekler pişirilir. Gelin ile güvey çay sofrasına oturur oturmaz yengeleri de hamama gidip orayı temizler: “Gelin, mutfakta iş bitince hamamı temizleyip hamama koyulan güveyin hediye olarak bıraktığı kırmızı çizgili sabunu alıp eve döndü.”³⁵ Geleneğe göre güvey, pencere önüne hamamı hazırlayan kişi için hediye olarak güzel kokulu sabun koymak zorundadır.³⁶

Güvey ile gelin gerdek sonrası kızın anne babasına birkaç gün görünmemelidir. Bu arada güvey, kızın anne babasına, kardeşlerine, yengesine ve arkadaşlarına da mutlaka hediyeler sunmak zorundadır. Eserde bu hediyeler, alaycı bir şekilde değerli ve güzel olmayan eşyalar olarak tasvir edilmesine rağmen hediyeler geleneğe göre seçilmiştir: “Bohçadan, Galev’e eskimiş kadifeden dikilmiş bir kelepüş³⁷, Merfuga Abıstay’a cenazeden getirilmiş bir yün başörtüsü, Sadık Ağaya içlik yapmak için ucuz bir kumaş, geline büyük Fransız başörtüsü, oğluna kırmızı saplı çakı, Sacide’nin kız arkadaşlarına hediye verilmek üzere birçok sabun ve pudra çıktı.”³⁸

Hikâyede Düğün Sonrası Gelenekler: Eskiden güvey, düğünden sonra kız evinde iki veya sekiz gün kadar kalabilirmiş. Sonra güveyi evine götürürlermiş. Daha sonra güvey, haftada bir kere, genelde perşembe günü akşam gelip cuma sabahı gidermiş. Bu süreçte Tatar Türkleri “güvey olup gezme” (kiyevlep yerü) veya “gelini ziyaret etme” (bikeçlev) derler. Güveyin düğün sonrası kız evinde kalma süresi, her iki tarafın maddi

³³ Güvey/ A.İshakıy., a.g.e., s. 153.

³⁴ A.g.e., s. 156-157.

³⁵ A.g.e., s. 158.

³⁶ R.K.Urazmanova., a.g.e., s. 77-78.

³⁷ Kelepüş: Tatar erkeklerinin başlarına taktıkları bir çeşit milli şapka.

³⁸ Güvey/ A.İshakıy., a.g.e., s. 161.

durumuna bağlı olurmuş. Genelde kızı güvey evine üç-dört hafta sonra (güveyin ikinci veya üçüncü ziyaretinden sonra) götürürlermiş. Fakat kız zengin, varlıklı aileden olduğunda bu gibi güvey ziyaretleri, ilk çocukları doğuncaya kadar da sürebilirmiş.³⁹ Eserde ise ilk gelişinden geleneğe uygun olarak sekiz gün geçince gitmek isteyen güveyi Merfuga Abıstay “Mollalara uygun olmaz.” diyerek daha iki günlüğüne gelinle kalsın der. Böylece güvey gelin yanında on gün kalır. Güvey kız evinden ayrıldıktan belli bir süre sonra, kızın annesi ve babası onu özel olarak tekrar davet eder.

Güveyin kız evine üçüncü gelişinden sonra kayınvalide onların artık el içine çıkma zamanının geldiğini düşünerek köyün imamıyla karısını çaya davet eder. Sıra ile birkaç gün köyün saygın insanları yemeğe alınır. Evdeki gelinlerinin anne babası da davet edilir. Bundan sonra da davet edilen komşular kızlarını ve güveyi yemeğe almaya başlarlar.

Gençler eskiden kaynana ve kayın baba ile aynı evde otururlarmış. Özellikle de güvey tek çocuk olursa. Fakat eserde Sacide'nin annesi ve babası kızlarını hem molla karısı olarak gördüklerinden hem de kızlarına çok düşkün olduklarından ayrı bir evde yaşamalarını isterler. Bu sebepten de kızları için büyük masraflara girerler hatta geleneğe aykırı olarak ev yapmayı bile göze alırlar.

Bu hikâyede Sacide, eşinin evine ilk çocuğu doğduktan sonra gider. Kızları güvey evine giderken annesi ve babası ona bir inek, bir aygır ve beş tane besili koyun yanında kaz, ördek ve tavuk da verirler. Aslında bu geleneği, Tatar Türklerinde güvey tarafının yerine getirmesi gerekmektedir. Fakat eserde Molla güvey, her şeyi karısının anne ve babasından beklediği için bu gelenek de usule aykırı bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca gelinin güvey evine gittiği zaman güvey tarafından yapılması gereken geleneklerden hiçbirinin eserde yerine getirilmediği görülmektedir.

Bütün yukarıda anlatıp geçtiğimiz düğün gelenekleri yanında Güvey adlı bu hikâyede bir erkeğin karısını boşama esnasında ona boşanma mektubu da verdiğini görüyoruz. Molla güvey, karısının anne ve babası onları artık besleyemeyecek duruma gelince, Sacide'yi boşar ve eline boşama mektubunu vererek çocukları ile beraber baba evine gönderir.

Tatar gelenek ve göreneklerine ayrı bir önem veren, bunları eserlerinde başarıyla işleyen Ayaz İshaki, Güvey adlı hikâyesinde düğün geleneklerini ustaca tasvir ederek, aynı anda onların yerine getirilmediği veya değiştirildiği zaman nasıl sonuçlar doğuracağını mizahi bir şekilde anlatmak istemiştir.

³⁹ R.K.Urazmanova., a.g.e., s. 78.

Kaynaklar:

Busıgın, Y.P., Şarifullina F.L. Traditsionnaya Svadba Kasimovskih Tatar Kontsa XI

Naçala XX veka./Semeynaya Obryadnost Narodov Srednego Povoljya. (İstoriko- Etnografiçeskiye Oçerki) İzdatelstvo Kazanskogo Universiteta, 1990.

İshaki, Ayaz Hikâyeler (Seçmeler). Çev. Ç. Zaripova Çetin, H. Yılmaz. Muğla, 2009.

Urazmanova, R.K. Sovremenniyı Obryadı Tatarskogo Naroda. Kazan, “Tatarskoye Knijnoye İzdatelstvo, 1984.

Zaripova Çetin, Ç. Tatar Türklerinin Gelenek ve Göreneklere. Ankara, Karadeniz Dergisi Yayınları N-1, 2009.